

جاسوسی در حقوق کیفری سنتی

و حقوق فناوری اطلاعات

مجتبی انصاریان - جواد بزرگی

www.ketab.ir

سرشناسه: انصاریان، مجتبی- بزرگی، جواد. ناظر علمی: علی آزمایش

عنوان و نام پدیدآور: جاسوسی در حقوق کیفری سنتی و حقوق فناوری اطلاعات، مجتبی انصاریان(دکتری حقوق بین‌الملل عمومی و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور)- جواد بزرگی(دانشجوی دکتری مطالعات امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی)

مشخصات نشر: تهران، انتشارات دیده‌بان

مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص.

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

موضوع: جاسوسی - قوانین و مقررات - ایران - جاسوسی الکترونیکی - جرایم کامپیوتری - حقوق جزا

رده‌بندی یئنگره: ۱۳۹۴ الف ۸ ج ۲ / KMH1207 رده‌بندی دیویی: ۳۴۵/۵۵۰۲۳۱ کتابشناسی ملی: ۳۹۳۲۷۴۳

انتشارات دیده‌بان

- ❖ عنوان کتاب: جاسوسی در حقوق سیر سنتی و حقوق فناوری اطلاعات
- ❖ نویسنده: مجتبی انصاریان - جواد بزرگی
- ❖ ناشر: انتشارات دیده‌بان
- ❖ ناظر علمی: دکتر علی آزمایش
- ❖ ویراستار ادبی: مهناز عابدی
- ❖ طرح روی جلد: مجید نیک‌پور
- ❖ لیتوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات دیده‌بان
- ❖ شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
- ❖ نوبت چاپ: اول، تابستان ۹۴
- ❖ قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-95520-3-0

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۵۲۰-۳-۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

آدرس: تهران، چهارراه پاسداران، انتشارات دیده‌بان، تلفن: ۲۲۷۶۲۸۳۷

فهرست مطالب

۱	دیباچه
۱	بخش اول: جاسوسی در حقوق کیفری سنتی
۱	فصل اول: کلیات جاسوسی
۱	گفتار اول: تعریف و مفهوم
۱	عنوان اول: تعریف واژه جاسوسی
۲	عنوان دوم: تعریف جاسوسی از منظر حقوقی
۴	عنوان سوم: تعریف و تسین اطلاعات، اخبار
۷	عنوان چهارم: تعریف دیگر
۷	۱- سند
۸	۲- طبقه‌بندی
۸	۳- افشا
۹	گفتار دوم: جمع‌آوری اطلاعات و جاسوسی
۹	عنوان اول: رابطه جمع‌آوری اطلاعات و اسناد طبقه‌بندی شده یا جاسوسی
۱۱	عنوان دوم: رابطه جمع‌آوری اطلاعات آشکار با جاسوسی
۱۳	گفتار سوم: ویژگی‌ها و شگردهای سازمان‌های جاسوسی
۱۳	مبحث اول: ویژگی‌های سازمان‌های جاسوسی از منظر شعی
۱۴	مبحث دوم: شگردهای سازمان‌های جاسوسی
۱۵	عنوان اول: بهره‌گیری از امور غیراخلاقی
۲۲	عنوان دوم: انتشار آگهی برای جذب جاسوس و همکار
۲۳	عنوان سوم: استفاده از تابعان کشورهای دیگر برای جاسوسی
۲۴	گفتار چهارم: چرایی ارتکاب جاسوسی
۲۴	مبحث اول: دلیل جاسوسی
۲۶	مبحث دوم: انگیزه‌های جاسوسی از منظر جرم‌شناسی
۲۶	عنوان اول: شخصی
۲۶	۱- ایدئولوژیک
۲۹	۲- انتفاع (مالی، ارتقای مقام، کسب تابعیت یا اجازه تحصیل و...)

- ۳۰ ۳- انتقام‌جویی، حسادت (علیه مأموران دولتی، هم‌رزم‌ها و همکاران) و نارضایتی.....
- ۳۱ ۴- ماجراجویی و شهرت‌طلبی.....
- ۳۲ عنوان دوم: برای تأمین منافع ملی.....
- ۳۳ گفتار پنجم: لزوم مبارزه با جاسوسی.....
- ۳۸ گفتار ششم: حوزه‌های جاسوسی.....
- ۳۸ عنوان اول: نظامی.....
- ۴۱ عنوان دوم: سیاسی.....
- ۴۳ عنوان سوم: اقتصادی و صنعتی.....
- ۴۷ ۱- روش‌های جاسوسی صنعتی.....
- ۴۸ ۲- نمونه‌هایی از جاسوسی اقتصادی و صنعتی.....
- ۵۰ عنوان چهارم: هنری.....
- ۵۳ گفتار هفتم: روش‌های از کتاب جاسوسی (غیر از رایانه‌ای و اینترنتی).....
- ۵۳ مبحث اول: جاسوسی نیروی انسانی.....
- ۵۵ مبحث دوم: جاسوسی تلفنی.....
- ۵۷ مبحث سوم: جاسوسی به‌وسیله ابزارهای فنی -> رونیک و فناوری ماهواره‌ای.....
- ۶۱ مبحث چهارم: جاسوسی از طریق کابل‌های برق.....
- ۶۲ مبحث پنجم: ابزارهای دیگر در خدمت جاسوسی.....
- ۶۵ **فصل دوم: مرزگذاری مفهومی بین جاسوسی و سایر جرم‌ها.....**
- ۶۵ گفتار اول: جاسوسی و جرایم علیه امنیت کشور.....
- ۷۳ گفتار دوم: تمیز جرم سیاسی از جاسوسی.....
- ۷۹ گفتار سوم: جاسوسی و خیانت به کشور.....
- ۸۲ گفتار چهارم: تمیز جاسوسی از افشای عمدی اطلاعات.....
- ۸۵ **فصل سوم: حقوق کیفری ایران قبل از پیروزی انقلاب در حوزه جاسوسی.....**
- ۸۵ دیباچه.....
- ۸۶ گفتار اول: محوریت پادشاه.....
- ۸۷ گفتار دوم: بررسی قانون مجازات مقدمین علیه امنیت و استقلال مملکت.....
- ۸۹ گفتار سوم: بررسی قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ خورشیدی.....
- ۸۹ گفتار چهارم: بررسی قانون دادرسی و کیفر ارتش، مصوب ۱۳۱۸.....

- فصل چهارم: قوانین ایران از سال ۱۳۵۷ در حوزه جاسوسی ۹۱
- گفتار اول: لایحه قانونی تشکیل دادگاه فوق العاده رسیدگی به جرایم ضد انقلاب ۹۲
- گفتار دوم: قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)، مصوب ۱۳۷۵ مجلس شورای اسلامی ۹۵
- مبحث اول: بررسی ماده ۵۰۱ ق.م.ا (واگذاری اسناد یا اسرار راجع به سیاست داخلی یا خارجی کشور به افراد فاقد صلاحیت) ۹۵
- ۱- عنصر قانونی ۹۵
- ۲- عنصر مادی ۹۵
- ۳- عنصر معنوی ۹۶
- مبحث دوم: بررسی ماده ۵۰۲ ق.م.ا (جاسوسی له و علیه دو کشور بیگانه در قلمروی ایران) ۹۷
- ۱- عنصر قانونی ۹۷
- ۲- عنصر مادی ۹۷
- ۳- عنصر معنوی ۹۸
- مبحث سوم: بررسی ماده ۵۰۳ ق.م.ا (کسب اطلاع از اسرار سیاسی و نظامی) ۹۸
- ۱- عنصر قانونی ۹۸
- ۲- عنصر مادی ۹۸
- ۳- عنصر معنوی ۱۰۱
- مبحث چهارم: بررسی ماده ۵۰۵ ق.م.ا (جمع‌آوری اطلاعات طبقه‌بندی شده به قصد برهم زدن امنیت کشور) ۱۰۱
- ۱- عنصر قانونی ۱۰۱
- ۲- عنصر مادی ۱۰۱
- ۳- عنصر معنوی ۱۰۲
- مبحث پنجم: بررسی ماده ۵۰۶ ق.م.ا (تخلیه اطلاعاتی حفاظت اطلاعات توسط دشمن) ۱۰۳
- ۱- عنصر قانونی ۱۰۳
- ۲- عنصر مادی ۱۰۳
- ۳- عنصر معنوی ۱۰۴
- مبحث ششم: بررسی ماده ۵۰۸ ق.م.ا، همکاری با دول خارجی متخاصم ۱۰۵
- ۱- عنصر قانونی ۱۰۵
- ۲- عنصر مادی ۱۰۵

۱۰۶	۳- عنصر معنوی.....
۱۰۶	مبحث هفتم: بررسی ماده ۵۱۰ ق.م.ا (اخفا و جذب جاسوسان).....
۱۰۶	۱- عنصر قانونی.....
۱۰۶	۲- عنصر مادی.....
۱۰۷	۳- عنصر روانی.....
۱۱۱	گفتار سوم: قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح (۱۳۸۲/۱۰/۰۹).....
۱۱۱	مبحث اول: سابقه تدوین قانون.....
۱۱۲	مبحث دوم: ویژگی‌های قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح.....
۱۳۱	گفتار چهارم: آیین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح، مصوب ۱۳۷۸/۱۲/۰۹ فرماندهی معظم کل قوا.....
۱۳۵	گفتار پنجم: خلط میخت..... مبحث جرم علیه کشور، علیه خدا و علیه حکومت.....
۱۴۴	نتیجه‌گیری بخش اول.....
۱۴۷	بخش دوم: جاسوسی در حقوق فناوری اطلاعات
۱۴۷	دیباجه.....
۱۴۹	فصل اول: کلیات حقوق فناوری اطلاعات
۱۴۹	گفتار اول: تعریف و مفهوم.....
۱۴۹	عنوان اول: چند مفهوم.....
۱۵۰	عنوان دوم: حقوق رایانه، اینترنت، سایبر یا حقوق فناوری اطلاعات.....
۱۵۴	جمع‌بندی.....
۱۵۵	گفتار دوم: تاریخچه حقوق فناوری اطلاعات.....
۱۵۸	عنوان اول: تاریخچه پیدایش و توسعه رایانه.....
۱۶۱	عنوان دوم: رایانه در ایران.....
۱۶۷	فصل دوم: جرم رایانه‌ای
۱۶۷	دیباجه.....
۱۶۹	گفتار اول: مقایسه تعاریف جرایم رایانه‌ای.....
۱۷۰	عنوان اول: اقدام‌های انجام شده از سوی سازمان‌های بین‌المللی در مورد تعریف جرم رایانه‌ای.....
۱۷۶	عنوان دوم: تعریف جرم رایانه‌ای از دیدگاه حقوق دانان و حقوق چند کشور.....
۱۸۰	گفتار دوم: سازمان‌یافتگی جرم‌های سایبری.....
۱۸۳	گفتار سوم: گستردگی جرم‌های سایبری.....

۱۸۷	گفتار چهارم: تقسیم‌بندی جرایم سایبر
۲۰۰	گفتار پنجم: ویژگی‌های مشترک جرایم رایانه‌ای
۲۰۳	گفتار ششم: واکنش‌های تقنینی کشورهای مختلف در قبال جرایم فناوری اطلاعات
۲۰۷	فصل سوم: جاسوسی در حقوق فناوری اطلاعات
۲۰۷	گفتار اول: جاسوسی رایانه‌ای
۲۱۰	گفتار دوم: جاسوسی اینترنتی
۲۱۰	عنوان اول: زمینه‌ها و روندهای جاسوسی اینترنتی
۲۱۲	عنوان دوم: شکل‌ها و شیوه‌های جاسوسی اینترنتی
۲۲۳	عنوان سوم: جاسوسی اینترنتی و شبکه‌های اجتماعی
۲۳۴	جمع‌بندی
۲۳۹	فصل چهارم: قوانین حلی و مقررات بین‌المللی در حوزه سایبر
۲۳۹	گفتار اول: قوانین و مصوبات داخلی
۴۴۰	عنوان اول: قانون جرایم رایانه‌ای، ماده ۱۳۸۸ خرداد ۱۳۸۸ مجلس شورای اسلامی
۲۴۱	مبحث اول: تبیین ماده ۳ قانون جرایم رایانه‌ای
۲۴۴	مبحث دوم: تفاوت ماده ۳ قانون جرایم رایانه‌ای، ماده ۵۰۵ قانون مجازات اسلامی
۲۴۶	مبحث سوم: بررسی ماده ۲ قانون جرایم رایانه‌ای
۲۴۷	مبحث چهارم: جاسوسی رایانه‌ای در قانون جرایم رایانه‌ای
۲۷۱	مبحث پنجم: سایر قوانین مرتبط با حوزه فناوری اطلاعات در ایران
۲۷۳	گفتار دوم: مقررات بین‌المللی در خصوص حقوق فناوری اطلاعات
۲۷۳	مبحث اول: حقوق بین‌الملل و جاسوسی
۲۷۷	عنوان اول: جاسوسی در زمان جنگ
۲۷۷	عنوان دوم: جاسوسی در زمان صلح
۲۸۰	عنوان سوم: جاسوسی در حقوق بین‌الملل هوا
۲۸۳	عنوان چهارم: جاسوسی و تابعیت مضاعف
۲۸۴	مبحث دوم: مقررات بین‌المللی در حوزه حقوق فناوری اطلاعات غیر از جاسوسی
۲۸۴	عنوان اول: مجمع عمومی سازمان ملل متحد
۲۸۶	عنوان دوم: شورای اتحادیه اروپا
۲۸۷	عنوان سوم: کنوانسیون بوداپست

- عنوان چهارم: مصوبات اینترپل..... ۲۸۸
- عنوان پنجم: سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو)..... ۲۸۹
- فصل پنجم: الزام‌های حقوق بشری در حوزه جاسوسی**..... ۲۹۳
- گفتار اول: تعریف و تبیین حقوق بشر..... ۲۹۳
- لزوم حفظ کرامت انسانی، آزادی مثبت و انتخاب افراد در فضای مجازی..... ۲۹۴
- گفتار دوم: تعهد به حفظ حریم خصوصی افراد در فضای مجازی..... ۲۹۵
- گفتار سوم: الزام‌های حقوق بشری نسبت به جاسوس..... ۲۹۶
- مبحث اول: اتهام‌زنی به جاسوس..... ۲۹۷
- مبحث دوم: الزام‌های حقوق بشری نسبت به جاسوس‌های ایرانی..... ۲۹۸
- عنوان اول: ضوابط (استانداردها) در حوزه جلب و دستگیری..... ۲۹۹
- عنوان دوم: ضوابط (استانداردها) در حوزه ورود، تفتیش منازل، اماکن و اشیاء..... ۳۰۱
- عنوان سوم: ضوابط (استانداردها) در حوزه بازجویی..... ۳۰۳
- فصل ششم: مرور چند پرونده جرایم (عمومی و جاسوسی)**..... ۳۰۵
- گفتار اول: چند پرونده از جرایم عمومی..... ۳۰۵
- مبحث اول: مرور چند پرونده جرایم عمومی در ایران..... ۳۰۷
- عنوان اول: تخریب ۱۸۰ تارنمای فارسی..... ۳۰۷
- عنوان دوم: گروه اسپایدر وب و گروه مش قاسم..... ۳۰۷
- عنوان سوم: قضیه مرد محافظ..... ۳۰۸
- عنوان چهارم: نفوذ به بانک ملی..... ۳۰۸
- عنوان پنجم: کلاهبرداری‌های مسابقه پیامکی..... ۳۰۸
- عنوان ششم: کلاهبرداری نیجریه‌ای..... ۳۰۹
- عنوان هفتم: اخاذی از دختران جوان..... ۳۱۰
- عنوان هشتم: کلاهبرداری با بهانه‌ای قدیمی..... ۳۱۱
- مبحث دوم: چند مورد از جرایم عمومی در جهان..... ۳۱۲
- عنوان اول: سرقت اطلاعات و اسرار بازرگانی و علمی..... ۳۱۲
- عنوان دوم: دستبرد به سامانه‌های دانشگاهی..... ۳۱۴
- عنوان سوم: نفوذ به تارنماهای خبری..... ۳۱۴
- عنوان چهارم: لطمه به احزاب سیاسی..... ۳۱۴

۳۱۶	گفتار دوم: چند پرونده جاسوسی در حوزه حقوق کیفری
۳۱۶	مبحث اول: پرونده جاسوسی در ایران
۳۱۶	عنوان اول: جاسوسی رشید و کاظم
۳۲۳	عنوان دوم: پرونده کارمند «آقای آلف»
۳۲۵	مبحث دوم: مروری بر چند مورد جاسوسی در جهان
۳۲۶	عنوان اول: سرقت از شرکت آی. بی. ام توسط شرکت هیتاچی
۳۲۸	عنوان دوم: جاسوسی نظامی انگلیسی برای ایران
۳۳۰	گفتار سوم: چند پرونده جاسوسی در ایران در حوزه فناوری اطلاعات
۳۳۰	عنوان اول: حمله به سامانه مخابراتی و تارنماهای وزارت نفت
۳۳۲	عنوان دوم: پرونده شودر مجاز
۳۳۲	عنوان سوم: قضیه سبک جاسوس (فلش مموری)
۳۳۳	بخش سوم: نتیجه گیری
۳۴۱	منابع

مقدمه

پژوهش نمای بررسی از کمین سخن هرچه باشد به ژرفی بین فردوسی

حس رقابت، از مهم‌ترین و مفیدترین ویژگی‌های انسانی است. شاید بتوان گفت بسیاری از بزرگ‌ترین ابداعات و برطرف کردن مشکلات و موارد دیپلماتیک پیروفت انسان‌ها و کشورها برقراری رقابت است. در این مسیر، بازیگران در سطوح مختلف می‌کوشند تا منافع خود را که از مؤلفه‌های مهم در راه پیشرفت است، کسب کنند.

در کشاکش رقابت بین بازیگران، از جمله به دلیل محدودیت منابع و تلاش برای بهتر بودن، در مواقعی رقابت جای خود را به ستیزه‌جویی می‌دهد که جاسوسی در این فرآیند از نقش مهمی برخوردار می‌شود.

جاسوسی در هر دوره‌ای از تاریخ به شکل‌های مختلفی وجود داشته است؛ از زمان شکل‌گیری اولیه اجتماع تا تشکیل ملت دولت‌ها بعد از عهدنامه وستفالی (۱۶۴۸ میلادی) تا امروز که اطلاعات و ویژگی مهم عصر حاضر است. البته تفاوت زمان حاضر با گذشته در آن است که ابزارهای جاسوسی در دست شهروندان و اشخاص حقوق خصوصی قرار گرفته و موجب گسترش جاسوسی و نقض حریم خصوصی افراد شده است. «براساس تخمین وزارت امور خارجه ایالات متحده آمریکا بیش از ۷۰۰ هزار دستگاه جاسوسی در سال در آمریکا به فروش می‌رسد که این تعداد جدا از دستگاه‌های ساخته شده توسط افراد در منازل خود است.»

جاسوسی در دو فضای عمده یا براساس مشاهده و کسب اطلاعات با تکیه بر جواس و خلاقیت انسانی یا در فضای مجازی و با استفاده از ابزارهای موجود در آن، مانند رایانه صورت می‌گیرد.^۱ حقوق کیفری نوین، امروزه با جرایم و مجرمانی روبه‌روست که از فناوری اطلاعات و پیدایش شبکه جهانی اینترنت بیشترین استفاده نابجا را خواهند برد. ماهیت و ویژگی این دسته از جرایم به‌طور اساسی با جرایم سنتی تفاوت دارد، به نحوی که مجرمان در مکان‌هایی غیر از نقاطی که آثار و نتایج اعمال آنها ظاهر می‌شود، حضور دارند و به طرح‌ریزی و اجرای جرم می‌پردازند. به همین سبب حقوق باید متناسب با تحولات فناوری پیش‌رود و با جرم‌انگاری مناسب از بی‌عدالتی و بی‌کیفری مجرمان رایانه‌ای و سایبری، به‌خصوص جاسوسی در فضای جدید جلوگیری کند و از سویی، مراقبت کند تا قواعد حقوق جزایی مانند لزوم رعایت مرز بین متهم، جرم و اصول حقوق بشر تحقق یابد.

در این کتاب، پس از شناسایی مفروضه‌هایی از جاسوسی که به‌طور خاص در حوزه علوم اطلاعاتی و از مسایل و موضوع‌های مهم حقوقی است، مقدمات موجود در ارتباط با جاسوسی سنتی و با فناوری‌های نوین در عرصه اطلاعات بررسی می‌شود.

پژوهش حاضر در زمره حقوق جنایی ماست.^۲ این حقوق که «حقوق جنایی بنیادی» نیز نامیده می‌شود، «دربرگیرنده مجموعه قوانین و مقررات است که به تعریف جرم‌ها، شرایط مسؤولیت جنایی و پیش‌بینی نوع و میزان پاسخ‌ها نسبت به بزه‌کار می‌پردازد. به دیگر سخن، حقوق جنایی ماهوی شامل قواعدی است که از ذات و ماهیت مسایل جنایی سخن می‌گوید»^۳، اما به جهت کاربردی بودن پژوهش به دنبال سیاست جنایی است. سیاست اشاره شده دربردارنده اصطلاحات اقدام‌ها و تدابیر متنوعی است که دولت و جامعه مدنی برای پیشگیری از جرم، انحراف و حمایت از حقوق و منافع علیه‌های مستقیم و غیرمستقیم پیش‌بینی می‌کنند.^۴

۱- یادآوری این نکته لازم به نظر می‌رسد که با وجود جاسوسی به طریق مجازی و با ابزارها، از جمله رایانه‌ها و ماهواره‌ها، هنوز جاسوسی به‌وسیله نیروی انسانی جایگاه درخور تأملی دارد؛ با توجه به آنکه مشاهده مکان‌های مورد نظر سازمان‌های جاسوسی برای تخمین فعالیت‌های صورت گرفته در آنها پس از تشخیص دستگاه‌ها و ابزارهای فنی و ماهواره‌ای توسط نیروی انسانی صورت می‌گیرد. از سویی، تحلیل همه اخبار به‌دست آمده از طریق منابع آشکار و پنهان نیز با نیروی انسانی است.

2- Substantive Criminal Law

۳- نوربها، رضا، ۱۳۷۵، ص ۲۲.

۴- کی‌نیا، مهدی، ۱۳۷۶، ص ۲۶.

همچنین از آنجا که این پژوهش مجموعه قوانین و مقررات را در خصوص جاسوسی در بخش حقوق کیفری سنتی و حقوق سایبر بیان می‌کند، در حوزه حقوق جنایی شکلی^۱ که قواعد مربوط به تشکیلات قضایی، صلاحیت دادگاه‌ها، کشف جرم، تشریفات تعقیب، تحقیق، محاکمه متهم، اجرای احکام جنایی، وظایف مقام‌ها و ضابطان قضایی و حقوق متهمان و مجنی علیه‌ها را مورد بحث قرار می‌دهد^۲، قرار دارد.^۳

www.ketab.ir